

**ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕЛЕМЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ:
ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ****IMPLEMENTATION OF TELEMEDICINE TECHNOLOGIES:
PERSPECTIVES OF LEGAL REGULATION**

**Коробцова Н.В., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного права № 1**

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**Печений О.П., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного права № 1**

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена розгляду телемедицини як одного із сучасних інноваційних методів формування відносин в сфері охорони здоров'я. Зміни, які відбувалися та відбуваються останні роки в суспільному житті всього світу (пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, що спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, а також війна в Україні) свідчать про нагальну потребу зміни відносин в процесі надання медичних послуг. Телемедицина як раз і стає одним із дієвих методів покращення доступу населення до медичних послуг, підвищує їх якість, доступність та безпечність, що і робить дане дослідження на сьогодні актуальним. Метою статті є розгляд телемедицини як відносно нового методу надання медичних послуг, який набуває все більшого попиту та визнання в Україні, її суті, сфери застосування, позитивних та негативних рис. Окремо досліджуються існуючі перешкоди в розвитку цього методу лікування, які є різними в залежності від економічного розвитку країн. В роботі зосереджена увага на суб'єктному складі телемедичних відносин, досліджена його специфіка. Авторами обґрунтована можливість розширення сфери використання телемедицини, тобто застосування телемедичних послуг (телемедичного консультування) не тільки з метою надання медичної допомоги особі, яка має статус пацієнта, а й з метою визначення психічного стану здоров'я особи, її здатності надавати оцінку власним діям, що є вкрай важливим та необхідним особливо при укладанні правових актів, що посвідчуються у нотаріальному порядку. В роботі розглянуто фактори, що сприяють розвитку телемедицини в країні, а також зазначається на необхідність створення окремого органу управління, який буде займатися плануванням та здійсненням діяльності по реалізації даних послуг. На підставі даних, отриманих в ході проведення глобального дослідження в галузі електронної охорони здоров'я, досліджено рівень розвитку окремих найбільш популярних галузей телемедицини та наведені відповідні висновки. Досліджуючи стан сучасного законодавчого регулювання телемедицини в Україні, авторським колективом зосереджена увага на його недоліках та зроблено висновок, що правове регулювання даного методу на сьогодні неможна визнати достатнім та ефективним. Все це свідчить про необхідність внесення відповідних змін до нормативно-правових актів, що регулюють питання телемедицини в Україні, розробку методичних рекомендацій і протоколів проведення телемедичного консультування.

Ключові слова: телемедицина, телемедичне консультування, телемедичні послуги, медичні послуги, сфера охорони здоров'я, пацієнт.

The article is devoted to consideration of telemedicine as one of the modern innovative methods of forming relations in the field of health care. The changes that have taken place and are taking place in recent years in the social life of the whole world (the pandemic of the acute respiratory disease COVID-19 caused by the SARS-CoV-2 coronavirus, as well as the war in Ukraine) indicate an urgent need to change relations in the process of providing medical services. Telemedicine becomes one of the effective methods of improving the population's access to medical services, increases their quality, accessibility and safety, which makes this research relevant today. The purpose of the article is to consider telemedicine as a relatively new method of providing medical services, which is gaining more and more demand and recognition in Ukraine, its essence, scope of application, positive and negative features. Existing obstacles in the development of this method of treatment, which are different depending on the economic development of the countries, are investigated separately. In the work, attention is focused on the subject composition of telemedical relations, its specifics are investigated. The authors justified the possibility of expanding the scope of telemedicine use, that is, the use of telemedical services (telemedical counseling) not only for the purpose of providing medical assistance to a person who has the status of a patient, but also for the purpose of determining the mental state of a person's health, his ability to evaluate his own actions, which is extremely important and necessary, especially when concluding notarized transactions. The work considers the factors contributing to the development of telemedicine in the country, and also points out the need to create a separate management body that will deal with the planning and implementation of activities for the implementation of these services. Based on the data obtained in the course of conducting a global study in the field of electronic health care, the level of development of some of the most popular branches of telemedicine was investigated and relevant conclusions were drawn. Investigating the state of modern legislative regulation of telemedicine in Ukraine, the author's team focused attention on its shortcomings and concluded that the legal regulation of this method cannot be considered sufficient and effective today. All this indicates the need to make appropriate changes to the legal acts governing telemedicine in Ukraine, to develop methodological recommendations and protocols for conducting telemedicine consultations.

Key words: telemedicine, telemedical consultation, telemedical services, medical services, health care, patient.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій і моделей дистанційного спілкування, породжує появу якісно нових відносин в усьому світі. У сфері надання медичних послуг одним з методів, який набуває попиту та застосування, стає **телемедицина**. Міжнародний досвід доводить, що саме телемедицина є одним із дієвих способів покращення доступу населення до якісних медичних послуг.

Дослідники вказують, що незабаром формат візиту пацієнта до лікаря зазнає радикальних змін. Візит до лікаря за допомогою інтернет-екрану буде проходити навіть не за допомогою дистанційного спілкування з лікарем, а шляхом використання комп'ютерної програми [1, с. 246–247; 2], за допомогою якої провадитиметься опитування пацієнта,

діагностика, дослідження необхідних аналізів, які може бути надано дистанційно. В умовах пандемії, воєнних станів, коли можливість безпосереднього контакту пацієнта з лікарем з багатьох причин ускладнюється, попит на такий формат взаємовідносин у сфері надання медичних послуг буде зростати. Відповідно, це породжує необхідність правової регламентації зазначених питань.

На сьогодні в усьому світі набирає все більшої популярності процес лікування та спостереження за станом здоров'я пацієнта «на відстані» з використанням телефонного зв'язку, відеозв'язку, ресурсів Інтернет. Все це можна визначити як телемедичні послуги або «телемедичне консультування», яке є складовою **телемедицини**.

Телемедицина – це поєднання телематики та медицини [3, с. 104]. Нормативно-правовими документами для впровадження телемедицини в сферу охорони здоров'я України є: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.10.2015 року № 681 (далі – Наказ МОЗ України № 681) [4], Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [5]. Останнім нормативно-правовим актом на законодавчому рівні запроваджено визначення телемедицини, створено певне правове підґрунтя для надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини.

Втім, таке правове регулювання неможливо визнати ні достатнім, ні ефективним.

Порядок організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини, затверджений Наказом МОЗ України № 681 (далі – Порядок), телемедицину розглядає як *комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються при наданні медичної допомоги, з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну електронними повідомленнями* [4]. Однак, чи доречно обмежувати сферу використання даного методу тільки наданням «медичної допомоги», якою є послуги, роботи, які надаються людині з метою усунути ризику для її життя та/або здоров'я, не проведення яких може призвести до негативних наслідків [6]? Наявність ризику для здоров'я, життя людини є підставою для безпосереднього звернення до лікаря, телемедичне консультування застосовується переважно для спостереження за станом здоров'я пацієнта, перебігом хвороби, але при відсутності відповідного ризику. Отже, на нашу думку, для застосування телемедицини зовсім не обов'язковим є знаходження людини у стані, що потребує надання саме медичної допомоги, так само і не обов'язково людині мати статус «пацієнта» на момент участі у телемедичній консультації, яка є основним інструментом телемедицини та використовується для надання допомоги, а також для інтерпретації знімків та інших зображень, зафіксованих цифровими носіями [4]. Так, можливо через поведінку особи, її опитування визначити стан її психічного здоров'я за допомогою телемедичного консультування. Особи, які страждають на психічні розлади, є найбільш уразливою категорією стосовно можливості формування власної волі та її прояву [7, с. 32]. В цьому аспекті пропонуємо розширити сферу його застосування, особливо при укладанні правочинів, зокрема тих, що посвідчуються у нотаріальному порядку. Наразі, процедура нотаріального посвідчення договорів, заповітів, інших правочинів передбачає перевірку нотаріусом (або іншою уповноваженою особою) дієздатності особи. При цьому ніяк не визначено, як нотаріус (інша особа) має перевіряти дієздатність, психічний стан фізичної особи, яка звернулася до нього, що викликає на практиці безліч питань і породжує спори, наприклад, про недійсність заповіту. В цьому аспекті може бути запроваджено за пропозицією нотаріуса і згодою осіб, що звернулися за посвідченням правочину, телемедичне консультування з метою з'ясування психічного стану особи, її здатності надавати оцінку своїм діям. Така процедура, навіть будучи зафіксованою на цифровому носії, звичайно не замінить психолого-психіатричного дослідження стану особи, амбулаторного чи стаціонарного, але в умовах обмеженого доступу до проведення останнього, все одно має право на існування і запровадження у медичну і нотаріальну практику. При цьому варто не тільки внести відповідні зміни до нормативно-правових актів, а й розробити методичні рекомендації і протоколи проведення телемедичного психолого-психіатричного консультування при посвідченні заповітів і правочинів.

Порядок передбачає в якості головної мети телемедицини «поліпшення здоров'я населення шляхом забезпечення рівного доступу до медичних послуг належної

якості» [4]. Однак, на нашу думку, в якості мети можна розглядати також і «визначення стану здоров'я особи» (моніторинг стану здоров'я), наприклад, коли існують сумніви в психічному стані здоров'я особи, зокрема при нотаріальному посвідченні правочину, можливо використати телепсихіатрію як одну з галузей телемедицини. Про проблеми визначення психічного стану особи при посвідченні заповітів у нотаріальному порядку нами вже зазначалося, що особливо актуально за наявності численних пропозицій запровадження такої категорії, як неповне усвідомлення особою фактичного характеру своїх дій (наприклад, для онкологічних та хворих, що перебувають на паліативній терапії) [8, с. 144–152].

У процесі телемедичного консультування беруть участь: пацієнт, його лікуючий лікар, лікар (лікарі), який (які) надають консультацію, персонал кабінету телемедицини [4]. На нашу думку, суб'єктами процесу телемедичного консультування, його обов'язковими учасниками, є: фізична особа, якій надаються медичні послуги, та лікар (лікарі). Однак, крім цих осіб при проведенні телемедичного консультування можуть приймати участь й інші особи – учасники цього процесу. Так, якщо телемедична консультація проводиться з метою визначення психічного стану здоров'я особи для можливості участі її в якості суб'єкта певних правочинів, учасниками консультації стають особи, яким, в силу своєї професійної (службової) діяльності, потрібно пересвідчитися в стані здоров'я особи.

Безумовно, телемедичне консультування має певні позитивні риси, які мотивують певний попит на нього.

По-перше, забезпечує особам можливість отримати консультацію лікаря в місцевостях, де їх бракує [9] або можливість її доступу обмежена.

По-друге, можливість, у разі необхідності, достатньо швидко отримати медичні послуги.

По-третє, можливість отримати іншу (другу) думку фахівця на існуючу проблему, пов'язану зі станом здоров'я [10].

По-четверте, можливість долучити до процесу лікування декількох фахівців, створивши консиліум лікарів.

По-п'яте, економія часу та коштів на відвідування медичних закладів [11].

І останнє, по-шосте, що в епоху пандемії має найголовніше значення – отримати консультацію лікаря без загрози інфікуватися під час звичайного відвідування закладу охорони здоров'я.

Однак, неможна не зазначити на існування й перешкод в розвитку методу «лікування на відстані», які в економічно розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, різні. Якщо в країнах, що розвиваються, перешкодами для телемедицини, в першу чергу, є ресурсні проблеми, такі як висока вартість, нерозвиненість інфраструктури та відсутність технічних знань, то в розвинутих країнах перешкодами є правові питання, пов'язані із захистом приватного життя та конфіденційності пацієнтів, конкуруючі пріоритети системи охорони здоров'я та можлива відсутність попиту [12, с. 7].

Для того, щоб зрозуміти рівень розвитку та застосування телемедицини як окремого методу лікування Глобальна обсерваторія з електронної охорони здоров'я (далі – ГОЕОЗ) у 2009 році провела глобальне дослідження в галузі електронної охорони здоров'я, одним із напрямків якого стала телемедицина. Дослідження проводилися в 4 найбільш розвинутих та популярних галузях телемедицини: телерадіологія, телепатологія, теледерматологія та телепсихіатрія [12, с. 36–37]. В ході проведеного дослідження було зроблено ряд висновків, зокрема: телерадіологія мала найвищий рівень існуючих послуг серед чотирьох досліджуваних галузей (62%); доля країн, де існувала будь-яка форма телемедицини варіювалася від майже 40% (теледерматологія та телепатологія) до приблизно 25% (телепсихіатрія); надання послуг теле-

медицини найменше використовується в країнах з доходами вище середнього, нижче середнього та низькими доходами, порівняно з країнами з високими доходами; регіони Африки та Східного Середземномор'я в порівнянні з іншими регіонами стабільно показали саму низьку долю країн, де телемедичні послуги надаються в штатному режимі, та більш високу долю країн, де такі послуги надаються неформально [12, с. 37], тобто без наявності безпосередньої і детальної правової регламентації.

Одним із факторів, що сприяє розвитку телемедицини в країні є створення окремого органу управління, який здійснює планування та сприяє реалізації даних послуг. Близько 30% країн світу мають національні агентства з розвитку та просуванню телемедицини та її практич-

них напрацювань [12, с. 50]. В Україні на сьогодні впровадженням телемедицини в систему охорони здоров'я займається Державний клінічний науково-практичний центр телемедицини МОЗ України [13]. За підтримки партнерів Центр телемедицини сьогодні реалізовує широкомасштабний проект «Телемедицина» в рамках Меморандуму, підписаного між МОЗ України, НАМНУ, компаніями ДТЕК, МТС, а також Благодійним фондом «Розвиток України», і є ключовим виконавцем і координатором зазначеного проекту, у якому задіяні медичні заклади і установи з 12 областей України. Цей проект спрямований на розвиток телемедицини в Україні шляхом інтеграції передового медичного досвіду та сучасних телекомунікаційних технологій [14].

ЛІТЕРАТУРА

1. Каку М. Физика будущего : пер. с англ. 6-е изд. Москва : Альпина нон-фикшн, 2019. 584 с.
2. Pashkov V., Harkusha A. 3-D bioprinting law regulation perspectives. *Wiadomości Lekarskie*. 2017, tom LXX, № 3, cz I. P. 480–482.
3. Булеца С. Б. Інформаційні інноваційні технології та права людини четвертого покоління в сфері охорони здоров'я : монографія / за заг. ред. Булеци С. Б., Менджул М. В. *Четверте покоління прав людини: особливості правового регулювання, проблеми та перспективи розвитку в сфері охорони здоров'я*. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. С. 104–115.
4. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.10.2015 р. № 681. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15#Text (дата звернення: 20.12.2022).
5. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості : Закон України від 14.11.2017 р. № 2206-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2206-19#Text> (дата звернення: 20.12.2022).
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29.05.2002 р. № 10-рп/2002, справа № 1-13/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#Text> (дата звернення: 20.12.2022).
7. Коробцова Н. В. Вади волі при укладенні договорів про надання медичних послуг. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2021. № 1. С. 29–33.
8. Печеный О. П. Некоторые медико-правовые проблемы наследственного права. *Право и этика биомедицинской деятельности в России и за рубежом* : сб. науч. ст. / под ред. д.ю.н., проф. Г. Б. Романовского, к.ю.н., проф. И. Я. Сенюты. Пенза : Изд-во ПГУ, 2014. С. 144–152.
9. Sozen C, Kisa A, Kavuncubasi S. Can rural telemedicine help to solve the health care access problems in Turkey? *Clinical Research and Regulatory Affairs*. 2003. № 20(1). P. 117–126.
10. Wootton R et al. Prospective case review of a global e-health system for doctors in developing countries. *Journal of Telemedicine and Telecare*. 2004. № 10 (Suppl. 1). P. 94–96.
11. Qaddoumi I et al. Impact of telemedicine on pediatric neuro-oncology in a developing country: the Jordanian- Canadian experience. *Pediatric Blood & Cancer*. 2007. № 48(1). P. 39–43.
12. Телемедицина возможности и развитие в государствах-членах. Доклад о результатах второго глобального обследования в области электронного здравоохранения. Серия «Глобальная обсерватория по электронному здравоохранению» Том 2. 2012. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44497/9789244564141_rus.pdf (дата звернення: 22.12.2022).
13. Про утворення Державного клінічного науково-практичного центру телемедицини МОЗ України : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.05.2007 р. № 269. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0269282-07#Text> (дата звернення: 25.12.2022).
14. Беззуб. І. Телемедицина в Україні: реалії та перспективи. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2466:telemedsina-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 22.10.2022).